

บทที่ 4

องค์ความรู้จากการสังเคราะห์งานวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์งานวิจัย โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา และการสังเคราะห์เชิงคุณภาพ ซึ่งได้องค์ความรู้หรือข้อค้นพบของงานวิจัย (Research Finding) จากการสังเคราะห์งานวิจัย ตามกรอบ/ประเด็นในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ใน 4 ประเด็น คือ

1. เจาะใจในการดำรงอยู่ของชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร และจากการศึกษาชุมชนต้นแบบในการนำเอาพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้

2. แนวทางในการนำแนวพระราชดำริ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่เป้าหมาย

3. การพัฒนาศักยภาพ และกระบวนการเรียนรู้ของทีมวิจัยและชุมชน

4. แนวทางและการดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยใช้กระบวนการวิจัย ที่ยึดกรอบแนวคิด เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอองค์ความรู้จากการสังเคราะห์งานวิจัย ในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

เจาะใจในการดำรงอยู่ของชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร และจากการศึกษาชุมชนต้นแบบในการนำเอาพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้

จากการดำเนินโครงการวิจัยเอกสาร ชุมชนต้นแบบที่นำแนวพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน พบว่า จากการสังเคราะห์เอกสาร และจากการศึกษาชุมชนต้นแบบในการนำเอาพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ทำให้ทราบถึงเจาะใจในการดำรงอยู่ของชุมชน ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. ทูตทางสังคม

ทูตทางสังคมถือเป็นปัจจัยภายในที่ปรากฏอยู่ในชุมชนแต่ละชุมชนเอง ซึ่งก่อให้เกิดพลังความร่วมมือที่จะขับเคลื่อนชุมชนเพื่อแก้ไขและพัฒนาให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างพอเพียงและยั่งยืน ซึ่งทูตทางสังคมดังกล่าวแบ่งออกเป็น

1.1 ทูตมนุษย์ ต้องเริ่มจากผู้นำ และ ชาวบ้านในชุมชน มีความรักใคร่ ไว้น้ำใจ มีน้ำใจและเอื้ออาทรเพื่อนมนุษย์ มีความเชื่อในระบบคุณค่า และหลักศีลธรรมที่ดี เช่น มีคุณธรรม มีวินัย ความซื่อสัตย์ จิตสำนึกสาธารณะ ฯลฯ

1.2 ทูตทางสถาบัน กลุ่ม / เครือข่าย ต้องมีความเป็นปึกแผ่น ร่วมคิด ร่วมทำ มีความเป็นชุมชน ซึ่งได้แก่ สถาบันทางศาสนา สถาบันการเมือง สถาบันการศึกษา รวมทั้งองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กรพัฒนาภาคเอกชน องค์กรชุมชน ชมรม อาสาสมัคร สื่อมวลชน สถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก

1.3 ทูตทางวัฒนธรรม มีความเชื่อ มีจิตสำนึก มีวัฒนธรรมประเพณียึดโยงกัน ทำให้คนอยู่รวมเป็นกลุ่ม

2. ทูตทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทูตทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึง ท่าเลที่ตั้งของชุมชนที่อยู่ในภูมิประเทศที่สภาพทางภูมิศาสตร์อุดมสมบูรณ์ หรือยังสามารถอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรเหล่านั้นให้ เป็นฐานในการดำรงชีวิตของชุมชนได้ รวมทั้งการเข้าถึงหรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนด้วย

3. ทูตทางความรู้ สติปัญญา / เทคโนโลยี

ทูตทางความรู้ สติปัญญา / เทคโนโลยี ซึ่งหมายถึง องค์กรความรู้ที่เป็นทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีอยู่ในชุมชน และมีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในชุมชนเองและจากการยอมรับจากภายนอก

4. นโยบาย / กระบวนการพัฒนา จากภายนอก

นโยบาย / กระบวนการพัฒนา จากภายนอก หมายถึง กระบวนการทางนโยบายจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จากภายนอกชุมชน ที่ได้ถูกนำไปใช้ในชุมชน หรือท้องถิ่นซึ่งปรากฏอยู่ในรูปของการดำเนินการตามแผนงาน / ยุทธศาสตร์ หรือการทำโครงการต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อโดยตรงชุมชนท้องถิ่น

ตารางที่ 1 แสดงผลการศึกษารูขุมชนต้นแบบในการนำเอาแนวพระราชดำริ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงไปใช้

แหล่งเรียนรู้/ชุมชนต้นแบบ	ทุนทางสังคม			ทุนทาง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ทุนทางความรู้ สติปัญญา / เทคโนโลยี	นโยบาย / กระบวนการพัฒนา จากภายนอก
	ทุนมนุษย์	ทุนทางสถาบัน กลุ่ม / เครือข่าย	ทุนทางวัฒนธรรม			
1. บ้านโคกพยอม	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. บ้านใหม่	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3. พระยาบันลือ	✓	✓	✓		✓	✓
4. ประดิษฐ์โทรการ	✓	✓	✓		✓	
5. คลองจินดา	✓	✓		✓	✓	✓
6. บ้านดิงไทร	✓	✓		✓	✓	✓
7. เกษตรสมบูรณ์ คอนสาน หนองบัวแดง	✓	✓		✓	✓	✓
8. น้ำขาว	✓	✓			✓	✓
9. เชียงราย	✓	✓	✓		✓	✓
10. อุทัยธานี	✓	✓		✓	✓	✓
11. ยางคำ	✓	✓		✓	✓	✓
12. บ้านละลอกกระสัง	✓	✓	✓	✓	✓	

ตารางที่ 1 ต่อ

แหล่งเรียนรู้/ชุมชนต้นแบบ	ทุนทางสังคม			ทุนทาง ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	ทุนทางความรู้ สติปัญญา / เทคโนโลยี	นโยบาย / กระบวนการพัฒนา จากภายนอก
	ทุนมนุษย์	ทุนทางสถาบัน กลุ่ม / เครือข่าย	ทุนทางวัฒนธรรม			
13. บ้านเขาราวเทียนทอง	✓	✓		✓	✓	
14. นครนายก	✓	✓	✓	✓	✓	✓
15. บ้านสามขา	✓	✓		✓	✓	✓
16. ชุมชนนักปฏิบัติ	✓	✓		✓	✓	
17. กะมียอ	✓	✓	✓		✓	✓
18. บ้านศรีลาภรณ์	✓	✓			✓	✓
19. บ้านทาป่าเปา	✓	✓		✓	✓	✓
20. บ้านศรีจุฬา	✓	✓			✓	✓
21. บ้านมณฑล	✓		✓		✓	
22. บ้านหัวเมือง	✓			✓	✓	
23. บ้านคอยจัน	✓	✓	✓		✓	
24. บ้านนาโพธิ์	✓	✓			✓	✓
25. บ้านวังตะกู่	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 1 ต่อ

แหล่งเรียนรู้/ชุมชนต้นแบบ	ทุนทางสังคม			ทุนทาง ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	ทุนทางความรู้ สติปัญญา / เทคโนโลยี	นโยบาย / กระบวนการพัฒนา จากภายนอก
	ทุนมนุษย์	ทุนทางสถาบัน กลุ่ม / เครือข่าย	ทุนทางวัฒนธรรม			
26. บ้านน้ำโจก	✓	✓			✓	
27. บ้านคอนมะนาว	✓	✓	✓		✓	
28. บ้านคอนขุนวิเศษ	✓	✓		✓	✓	
29. บ้านแดง	✓	✓	✓	✓	✓	
30. ห้วยพระ	✓	✓			✓	✓
31. บ้านคอนทอง	✓	✓		✓	✓	
32. บ้านถ้ำสนุก	✓	✓	✓	✓	✓	
33. ห้วยฝาย	✓	✓		✓	✓	
34. บ้านสระคูณ	✓	✓	✓	✓	✓	
35. ชุมพรคานาน้ำรีสอร์ท	✓	✓		✓	✓	✓
36. บ้านทอนอม	✓	✓		✓	✓	
37. พุงคา	✓	✓		✓	✓	✓
38. หนองหม้อ	✓	✓	✓	✓	✓	✓

นอกจากนี้ ข้อสรุปที่ได้ก็คือ วิธีการผลิตแบบยั่งยืนจะเป็นเงื่อนไขพื้นฐานเบื้องต้น ที่ทำให้เกิดความเชื่อมโยงกันระหว่างการผลิตและการบริโภค ในขณะที่อำนาจของชุมชนและครอบครัว จะทำหน้าที่บูรณาการให้เกิดความสมดุลระหว่างสองกิจกรรม ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวจำเป็นต้องดำเนินไปควบคู่กันไปทั้งสองประการ จึงจะทำให้ความพอเพียงเกิดขึ้นและสามารถดำรงอยู่ได้

แนวทางในการนำแนวพระราชดำริ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่เป้าหมาย

จากผลการศึกษาชุมชนต้นแบบในการนำเอาแนวพระราชดำริ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ทำให้เห็นว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างเป็นระบบมีสภาพเป็นการบูรณาการผสมผสานกันจนเกิดเป็นพลวัตให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ ท่ามกลางกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยที่เงื่อนไขหรือปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวได้ส่งผลต่อวิธีการคิด / ระบบคิด ของคนในชุมชนนำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตจริง โดยเริ่มจากรวมกลุ่มกันของผู้ที่มีความต้องการหรือปัญหาที่คล้ายคลึงกันมาร่วมกันคิด เพื่อหาทางออกของปัญหาร่วมกัน โดยมีระบบความคิดความเชื่อคล้ายกัน และการรวมกลุ่มกันทำให้เกิดพลังอำนาจ (Empowerment) เกิดขึ้นในการที่จะหาวิถีทางในการจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนเอง ครอบครัวและชุมชน ซึ่งเกิดการปรับตัวตั้งแต่กระบวนการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน ให้เชื่อมโยง และสมดุล

ซึ่งจากการที่คณะผู้วิจัยได้ร่วมกันประชุมระดมสมอง (Brainstorming) เพื่อกำหนดแนวทางในการนำแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งผลปรากฏแนวทางในการนำแนวพระราชดำริ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่เป้าหมายนั้น ประกอบด้วย 2 แนวทางด้วยกัน คือ

1. การสร้างความรู้ความเข้าใจ

การสร้างความรู้ความเข้าใจในการกำหนดโจทย์ปัญหาเพื่อการพัฒนา การนำหลักการหรือแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยมีแนวพระราชดำริเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง กำกับอยู่ เป็นการมุ่งสนับสนุนให้คนทุกระดับในท้องถิ่นใช้งานวิจัยเป็น “เครื่องมือ” และ “แนวทาง” ในการศึกษาค้นคว้า ฟันฟู จัดระบบ และสร้างความรู้ขึ้นในท้องถิ่น ซึ่งเป็นความรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self Knowledge) และความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในแนวปฏิบัติกับเรื่องต่าง ๆ ที่ตนเอง ชุมชนหรือท้องถิ่นได้สัมผัส และสามารถดำรงอยู่ในทิศทางที่มั่นคงยั่งยืน ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงได้อย่างรู้เท่าทัน

ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นการพัฒนาที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community base Development) ซึ่งพจนานุกรม (Potjana Suansri, 2007 : 20) ได้เสนอไว้ ดังนี้

การใช้ชุมชนเป็นฐานการพัฒนานั้น ต้องมีการพัฒนาแบบองค์รวมทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง ในการพัฒนาชุมชนนั้น ต้องเข้าใจบริบทดังกล่าวจึง จะทำให้การดำเนินงานพัฒนานั้นมีประสิทธิภาพและเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีมิติที่ต้องทำความเข้าใจชุมชนมี 5 ด้าน ดังแผนภาพที่

ด้านเศรษฐกิจ

- รายได้จากผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น
- ความหลากหลายของเศรษฐกิจท้องถิ่น
- ความน่าเชื่อถือในตนเอง

ด้านการเมือง

- การมีส่วนร่วมของชุมชน
- การพัฒนาในการตอบสนองความต้องการของชุมชน
- ความเป็นประชาธิปไตย

ด้านสิ่งแวดล้อม

- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสม
- ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม
- การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ด้านสังคม

- การพัฒนาโดยประชาชนเป็นศูนย์กลาง
- ความเป็นธรรมในสังคม
- ความพอใจในคุณภาพชีวิต
- การจัดกิจกรรมชุมชน

ด้านวัฒนธรรม

- การศึกษาที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
- การส่งผ่านวัฒนธรรมท้องถิ่นไปยังคนรุ่นถัดไป
- การรักษาวัฒนธรรม

แผนภาพที่ 5 แสดงห้าลักษณะหลักการของการพัฒนาชุมชน

ที่มา : พจนานุกรม (Potjana Suansri, 2007 : 20)

โดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว และชุมชนนั้น มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 การสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง และสิ่งแวดล้อม เป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจ จิตสำนึกและปรับทัศนคติ มีวิธีคิดที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเอง โดยมีความรู้ ความเข้าใจ รู้จักปัญหาที่ตนเองกำลังเผชิญอยู่ และประเมินศักยภาพของตนเองได้ รวมทั้งมีความเข้าใจ

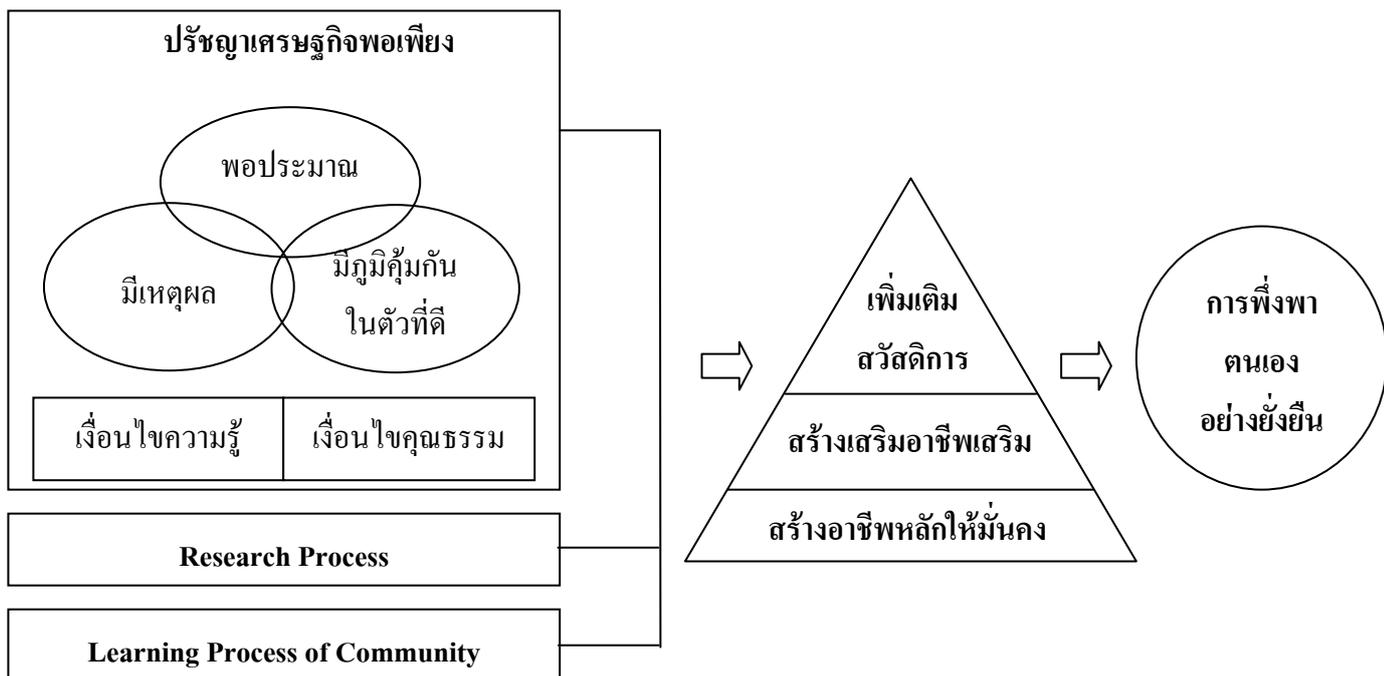
2. การสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารสิ่งแวดล้อมของชุมชน เป็นการเรียนรู้เพื่อความเข้าใจกับการดำรงชีวิตของตนเอง ครอบครัว และชุมชน ในสถานการณ์แวดล้อมที่กำลังเกิดขึ้นทั้งด้านสภาพแวดล้อมของชุมชนและสภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การกำหนดแบบแผนในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ

การสร้างความรู้ ความเข้าใจดังกล่าว เป็นกระบวนการเรียนรู้ทั้งระดับปัจเจกและระดับกลุ่มหรือชุมชน โดยมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการเรียนรู้ คือ

1. เรียนรู้และวิเคราะห์ปัญหาของตนเอง ครอบครัว และชุมชน
2. เรียนรู้เรื่องศักยภาพของตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทั้งด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
3. เรียนรู้เรื่องแนวพระราชดำริ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง
4. เรียนรู้เรื่องการวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินการอย่างถูกต้องชัดเจน
5. ปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการดำรงชีวิต เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเอง

2. การปฏิบัติการเพื่อความพอเพียงในระดับตนเอง ครอบครัว และชุมชน

เป้าหมายสำคัญที่สุดของการนำแนวพระราชดำริ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ไปปฏิบัติ คือ การพึ่งพาตนเอง นั่นคือต้องเริ่มจากการเข้าใจตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทั้งนี้เพื่อนำเอาความรู้ ความเข้าใจดังกล่าวมากำหนดเป็นแผนที่หรือแนวทางการปฏิบัติทั้งในระดับตนเอง ครอบครัว และชุมชน ดังแผนภาพที่ 6

แผนภาพที่ 6 แสดงกรอบแนวคิดในการนำแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจน

จากขั้นตอนดังกล่าวจะพบว่า มีความสอดคล้องกับแนวพระราชดำริ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานมาเป็นแบบอย่าง เป็นรูปธรรมตามแนวคิดทฤษฎีใหม่ 3 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น ขั้นที่ 2 ทฤษฎีใหม่ขั้นกลาง และขั้นที่ 3 ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า ซึ่งทั้ง 3 ขั้นนี้ อาจทำเป็นขั้นตอนหรือทำไปพร้อม ๆ กัน แต่ต้องคำนึงถึงการนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง

การพัฒนาศักยภาพ และกระบวนการเรียนรู้ของทีมวิจัยและชุมชน

ในการพัฒนาศักยภาพ และกระบวนการเรียนรู้ของทีมวิจัยและชุมชน จะเห็นได้ว่า คณะผู้วิจัยทั้ง 2 โครงการ ได้พาปราชญ์ชาวบ้าน ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในชุมชน ไปศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาศักยภาพและกระบวนการเรียนรู้ของทีมวิจัยและชุมชน ได้แก่ (1) ศูนย์เรียนรู้สถาบันพื้นฟูภูมิปัญญาไท ตำบลหัวฝาย กิ่งอำเภอแคนดง จังหวัดบุรีรัมย์ (2) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกลุ่มอีได้น้อย ตำบลโคกล่าม อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ (3) ศูนย์การเรียนรู้กิจกรรมธรรมชาติ ชุมพรคานานารีสอร์ท จังหวัดชุมพร (4) ศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนต้นแบบบ้านทอนอม อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร และ (5) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตำบลทุ่งคา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ซึ่งสถานที่ดังกล่าวได้นำแนว

อย่างไรก็ตาม การสร้างศักยภาพและกระบวนการเรียนรู้ของการวิจัยและชุมชนนั้นจะต้องอาศัยระยะเวลาที่ต้องค่อยเป็นค่อยไปในเรื่องของเงื่อนไขด้วยคุณธรรม ความอดทน ความเพียรพยายาม แต่เงื่อนไขความรู้เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนเอง ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาสากลหรือองค์ความรู้จากภายนอก เพื่อแก้ปัญหของตนเอง นอกจากองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาแล้ว องค์ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการ การวางแผนดำเนินการ ซึ่งเป็นองค์ความรู้สำคัญที่ทีมวิจัยและชุมชนต้องมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ อย่างถ่องแท้ จึงจะสามารถดำเนินการแก้ปัญหของตนเองให้สำเร็จลุล่วงลงไปได้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาไปพร้อม ๆ กับการแก้ปัญหของตนเอง / ชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นแนวทางในการดำเนินการควบคู่ไปกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ (Self-reliance) โดยใช้ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานอย่างลงตัวกับภูมิปัญญาสากลพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ด้วยความรอบคอบตามศักยภาพของชุมชนมีหลักทางสายกลาง รวมทั้งสร้างความร่วมมือและเครือข่าย

แนวทางและการดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยใช้กระบวนการวิจัย ที่ยึดกรอบแนวคิด เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ

สำหรับแนวทางและการดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยใช้กระบวนการวิจัย ที่ยึดกรอบแนวคิด เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำรินั้น คณะผู้วิจัยทั้ง 2 โครงการได้มีการนำเสนอ ดังนี้

โครงการวิจัยการดำเนินแก้ไขปัญหาความยากจนตามแนวพระราชดำริ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่ยากจนตำบลคอนกลอย อำเภอหนองขาหย่าง จังหวัดอุทัยธานี ได้เสนอแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนา คือ การพัฒนาศักยภาพของศูนย์การเรียนรู้ และใช้ศูนย์การเรียนรู้ เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขึ้นในชุมชน และนอกชุมชน จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิถีทำและวิถีชีวิตของคนในชุมชนต่อไป ซึ่งแหล่งเรียนรู้ดังกล่าว มีแนวคิดในเชิงเนื้อหา คือ แนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และการใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีกระบวนการดังนี้

กระบวนการขั้นการวิจัยแบบเดิม	การวิจัยเพื่อท้องถิ่น	แนวการปฏิบัติของชุมชน
<p>1. การกำหนดปัญหา</p> <ul style="list-style-type: none"> - เน้นกลุ่มคนที่มีความรู้ การศึกษาในระบบ - ได้ข้อมูลมาเพื่อตอบปัญหา การวิจัยเชิงทฤษฎี - ใช้ข้อมูลสู่การวางแผน ระดับมหภาค 	<p>1. การกำหนดปัญหา</p> <ul style="list-style-type: none"> - เน้นกลุ่มชาวบ้านที่ขาด โอกาสทางการเรียนรู้ - เน้นกลุ่มชนที่สัมผัสกับ สถานการณ์ของปัญหา - สร้างกระบวนการให้ชาวบ้าน มีพันธกิจในการทำงานร่วมกัน 	<p>1. การกำหนดปัญหาร่วมกัน</p> <p>โดยการประชุมระดมสมอง</p> <p>และการศึกษาดูงาน</p> <p>แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันทั้ง</p> <p>ภายในและภายนอกชุมชน</p>
<p>2. การตั้งสมมติฐาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - เป็น Blue print ที่กำหนดให้/ ออกแบบวิจัยค่อนข้างเข้มงวด และมีรูปแบบสำเร็จรูป 	<p>2. การตั้งสมมติฐาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - เน้นกระบวนการพัฒนา โครงการที่เป็นปรากฏการณ์ ของปัญหาในท้องถิ่น 	<p>2. การตั้งสมมติฐาน</p> <p>เป็นการหาคำตอบร่วมกันของ</p> <p>คณะผู้วิจัย โดยอาศัย</p> <p>ประสบการณ์จากการไปศึกษา</p> <p>ดูงาน และจากการศึกษา</p> <p>เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง</p>

กระบวนการทัศน์การวิจัยแบบเดิม	การวิจัยเพื่อท้องถิ่น	แนวการปฏิบัติของชุมชน
<ul style="list-style-type: none"> - โจทย์วิจัยกำหนดโดยหน่วยงาน/องค์กร/นักวิจัยภายนอก - กำหนดไว้ล่วงหน้าค่อนข้างตายตัว - เน้นการวางแผน และสอดคล้องกับทิศทางหน่วยงาน - มุ่งหลักวิชา เน้นเชิงปริมาณ และใช้เทคโนโลยีขั้นสูง - คนภายนอกเป็นเจ้าของโครงการและบริหารงบประมาณ โครงการวิจัย 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการสร้าง “คน” ให้มีการเรียนรู้โดยลงมือทำโดยชาวบ้าน-ของชาวบ้าน-เพื่อชาวบ้าน และมีพี่เลี้ยงเป็นผู้ให้คำแนะนำ - มีทดลองปฏิบัติและทางเลือกที่เป็นรูปธรรม - กำหนดกรอบการวิจัยโดยชาวบ้านในพื้นที่วิจัย/อาศัยปัญหาและสถานการณ์ของพื้นที่ - ปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของพื้นที่และตามเงื่อนไขของชาวบ้าน - เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม และทดลองปฏิบัติการร่วมกันเพื่อหาทางเลือก สู่การจัดการปัญหา - ใช้วิธีการพื้นที่บ้านที่ชาวบ้านคุ้นเคยและเหมาะสม - ชาวบ้านเป็นเจ้าของโครงการและบริหารงบประมาณโครงการวิจัยเอง 	<p>แล้วร่วมกันกำหนดแนวทางการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาความยากจน</p>
<p>3. การเก็บรวบรวมข้อมูล</p> <ul style="list-style-type: none"> - ได้ข้อมูลวางแผนระดับมหภาคเพื่อนำไปสู่การวางแผนโครงสร้างพื้นฐาน 	<p>3. การเก็บรวบรวมข้อมูล</p> <ul style="list-style-type: none"> - ได้คนที่มีความเข้าใจต่อปัญหา รวมทั้งเงื่อนไข ปัจจัยต่อปรากฏการณ์เพื่อร่วมกันหาทางแก้ไข 	<p>3. การเก็บรวบรวมข้อมูล</p> <p>คณะผู้วิจัย ได้ดำเนินการตามแนวทางหรือโครงการที่ได้วางแผนไว้ในขั้นตอนที่ 2</p>

กระบวนทัศน์การวิจัยแบบเดิม	การวิจัยเพื่อท้องถิ่น	แนวการปฏิบัติของชุมชน
<p>- การตอบคำถามเชิงทฤษฎีและได้รายงานตอบสนองผู้วิจัย/หน่วยงาน/องค์กร/แหล่งทุน</p> <p>- เป็นมาตรฐานสากลและใช้ครอบคลุมทุกปัญหา</p> <p>4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปอภิปรายผล</p> <p>- เป็นการริเริ่มจากคนนอก (Outside-in)</p> <p>- เป็นการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจ</p> <p>- เน้นลักษณะข้อส่วนการศึกษาวิจัย</p> <p>- มองแยกส่วนและวิเคราะห์แบบแยกส่วน</p> <p>- ชี้นำและสร้างแรงจูงใจให้ได้ข้อมูล</p> <p>- ผู้รับประโยชน์ถูกกระจายตามโครงสร้างสังคม</p>	<p>- เป็นมาตรฐานเฉพาะพื้นที่และเน้นบูรณาการเชิงพหุวัฒนธรรม</p> <p>- มีรูปธรรมชัดเจนและเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในพื้นที่และนอกพื้นที่</p> <p>- ได้กลไกในชุมชนและเน้นการสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น</p> <p>- มีการสืบทอดสู่คนรุ่นใหม่และใช้วิธีการสาธารณะ</p> <p>4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปอภิปรายผล</p> <p>- เป็นการริเริ่มจากคนใน (Inside – out)</p> <p>- มองภาพรวมและวิเคราะห์แบบองค์รวม</p> <p>- เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมเกือบทุกขั้นตอนเพื่อการวิเคราะห์เชื่อมโยงให้เห็นถึงการจัดการความสัมพันธ์กับปัจจัยเงื่อนไขต่างๆ</p> <p>- สร้างกำลังใจและเพิ่มพลังอำนาจในการคิดและการตัดสินใจ ให้ชาวบ้านได้คิดเป็นทำเป็นจนเกิดความสำเร็จและความมั่นใจ</p>	<p>4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปอภิปรายผล</p> <p>คณะผู้วิจัยร่วมกันสรุปและประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการที่ได้ดำเนินการ โดยการประชุมปฏิบัติการและร่วมกันประเมินผลการดำเนินงานที่ผ่านมา</p>

กระบวนการทัศน์การวิจัยแบบเดิม	การวิจัยเพื่อท้องถิ่น	แนวการปฏิบัติของชุมชน
	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอน - เน้นความสามารถตัดสินใจและกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างทางเลือกของตนเองในการจัดการกับปัญหาของตนเองและท้องถิ่น 	

สำหรับผลการดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนโดยใช้กระบวนการวิจัย ที่ยึดกรอบแนวคิด เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ที่มวิจัยชุมชนได้มีแนวคิด คือ การพัฒนาศักยภาพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านดอนกลอย โดยศูนย์การเรียนรู้ดังกล่าวได้สอนหลักสูตรจากประสบการณ์ในการเรียนรู้ในชุมชนเอง คือ การเลี้ยงหมูหลุม และจากการศึกษาดูงาน รวมทั้งการเชิญวิทยากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เกษตรตำบล ปศุสัตว์อำเภอ ซึ่งศูนย์การเรียนรู้ดังกล่าวมีแนวคิดในเชิงเนื้อหา คือ

1. แนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง
2. เนื้อหาสาระที่เป็นความต้องการของชุมชน ซึ่งแบ่งออกเป็น
 - 2.1 หลักสูตร เรื่อง การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ
 - 2.2 หลักสูตร เรื่อง การเลี้ยงไก่ตามแนวเกษตรธรรมชาติ
 - 2.3 หลักสูตร เรื่อง การผลิตน้ำปลา
 - 2.4 หลักสูตร เรื่อง การผลิตของใช้ในครัวเรือน
3. การใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้

อีกทั้งประเด็นที่ศูนย์การเรียนรู้ได้ขับเคลื่อน ก็คือ การสร้างและปลูกจิตสำนึกเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงให้กับสมาชิกในกลุ่ม การทดลองหรือแสวงหานวัตกรรมใหม่ในการผลิต และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การขยายผลอย่างต่อเนื่องให้กับสมาชิกในชุมชนและนอกชุมชน ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้และสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีหลักสำคัญคือ การจะทำกิจกรรมได้ก็ทำตามต้องยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกัน นอกจากนี้ยังต้องมีคุณธรรมความดีงาม รวมทั้งความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวความเป็นไปของชีวิตและชุมชน

ในส่วนของโครงการวิจัยการดำเนินแก้ไขปัญหาคความยากจนตามแนวพระราชดำริ เรื่อง การพึ่งตนเอง ในพื้นที่ยากจนตำบลลูกคู่ อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ได้นำเสนอประเด็นปัญหา การวิจัยที่คณะผู้วิจัยได้ร่วมกันกำหนดขึ้น ซึ่งมีกรอบแนวคิดหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจของ ครอบครัวให้เข้มแข็งมั่นคงก่อน โดยมีแนวคิดสำคัญ คือ การลดรายจ่ายของครอบครัว และพยายาม เพิ่มรายได้จากอาชีพรองหรืออาชีพเสริม ซึ่งสอดคล้องกับแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้น คณะผู้วิจัยในชุมชนจึงได้หาแนวทางในการดำเนินการวิจัยเพื่อลดรายจ่ายของครอบครัว โดยมีแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคิดในการกำกับวิธีดำเนินการวิจัย ทำให้เกิด โจทย์วิจัยสำคัญว่าจะมีแนวทางลดรายจ่าย อย่างไรบ้าง จึงส่งผลให้คณะผู้วิจัยได้คิดกิจกรรม สำคัญ ๆ และได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาคความยากจน คือ

1. การจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้รู้จักตนเอง โดยการให้ทีมวิจัยที่เป็นชาวบ้านใน ชุมชน จำนวน 12 ครัวเรือน จัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อบันทึกรายรับรายจ่ายประจำวัน หรือ ประจำเดือนว่า มีรายรับจากอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด มีรายจ่ายอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด ในแต่ละวัน สัปดาห์ เดือน และปี เพื่อจะได้เห็นภาพรวมว่า รับเท่าใด จ่ายเท่าใด เหลือเท่าใด หรือเกิน เป็นการ ให้ชาวบ้านเรียนรู้ตัวเอง รู้ปัญหา โดยชาวบ้านส่วนใหญ่คิดว่ารู้ปัญหาของตนเอง แต่ที่จริงมักรู้อย่าง ผิดเพี้ยน ชาวบ้านไม่รู้ว่าตนเองมีรายจ่ายเท่าไรต่อเดือนต่อปี ไม่รู้ว่ารายรับเท่าไร รายจ่ายเท่าไร ทำไม จึงเป็นหนี้เป็นสินมากมาย ดังนั้นการทำบัญชีครัวเรือนจึงทำให้ชาวบ้านรู้จักตนเอง รู้เท่าทันตัวเอง ได้พัฒนาตนเองให้เป็นคนมีเหตุผล เป็นคนรู้จักพอประมาณ ซึ่งก็คือวิถีแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ชีวิต ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง

2. การลดรายจ่าย จะเห็นได้ว่าคณะผู้วิจัยได้ผสมผสานกับแนวคิดของผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้ม เฉลิม คือ ต้องรู้จักมีการจัดการอย่างน้อย 5 อย่าง ซึ่งผู้ใหญ่วิบูลย์ถือว่าเป็นพื้นฐานชีวิตชาวบ้านใน ชนบทในปัจจุบัน ก็คือ ข้าว อาหาร สมุนไพร ของใช้ และปุ๋ย ทำอย่างไรจึงจะจัดการข้าวให้ดีกว่านี้ ไม่ใช่ปลูกข้าวขายแล้วไปซื้อข้าวถุงจากตลาดมากิน ทำอย่างไรจะแปรรูปข้าวให้ได้มากกว่าแค่หุงกิน ทำอย่างไรจะผลิตอาหารบางส่วน ปลูกสมุนไพรที่ง่าย ๆ ทำของใช้อย่างแชมพู สบู่ น้ำยาล้างจาน รวมทั้งปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพที่ทำได้ไม่ยาก สามารถลดรายจ่ายได้หลายเท่า เหล่านี้เป็นการจัดการชีวิต ของชาวบ้านใหม่ จากที่เคยคิดแต่จะเพิ่มรายได้แต่ไม่สนใจลดรายจ่าย ไม่สนใจทำกินเองใช้เอง มีแต่ หาเงินมาซื้อทุกอย่าง ก็จะทำให้ชาวบ้านหันมาประหยัด รู้จักคุณค่าของเงิน ยับยั้งชั่งใจในการจับจ่าย เรียนรู้ที่จะทำมาหากิน เพิ่มรายได้ให้มากขึ้นตามจำเป็น และมีการดำรงชีวิตอย่างรู้ประมาณตน